

Mitmekeelsus ja mälu Reijo Roosi luulekogus „tere kas tohib / tere kas võisõ”

AIGI HEERO

Mitmekeelsus avaldub kirjanduslikus tekstis eri keelte vaheldumise või segunemisenä (Dembeck 2017; Locher 2017), ent hõlmab ka poeetilist eksperimenteerimist, keeltevaheliste piiride hägustamist (García, Wei 2014: 42), eri kirjandustraditsioonide kohalolu ning keele refleksiivset käsitlemist. Samal ajal seostub mitmekeelsus mälu ja kuuluvuse küsimustega, keelte vaheldumine võib markeerida erinevaid mälukihte, kultuuriruumi, võimusuhteid või ajaloolisi kogemusi (Lennon 2010: 17–54; Vlasta 2022; Laanes 2024). Globaliseerumine ja suurenenud mobiilsus on teinud mitmekeelsuse nüüdiskirjanduse oluliseks osaks, kuid Eesti kontekstis tuleb arvestada ka ajalooliselt kujunenud keelelise mitmekesisusega (Linno, Lukas 2023: 101). Käesolev artikkel käsitleb neid teemasid Reijo Roosi luule näitel, vaadeldes mitmekeelsust nii poeetilise võtte kui ka mälumehhanismina, mis toob tekstis esile erinevaid ajalisi ja kultuurilisi kihistusi.

Reijo Roos on noorema põlve Eesti-Soome kirjanik ja Eesti Kirjanike Liidu noortesektsiooni asutaja, kes on üles kasvanud kakskeelses peres. Tema isa Hannu Oittinen on kirjanik ja tõlkija, kes vahendab eesti kirjandust soome keelde; ema Mari-Liis Roos on keeleteoimetaja ja tõlkija (Tiits 2023). Reijo Roos on oma päritolu kommenteerinud nõnda: „Ma olen tänu vanematele kasvanud üles kakskeelses keskkonnas ja mind on üldiselt väga huvitanud, kuidas keeled töötavad. Läbi selle olen nüüdseks luuleni jõudnud.” (Tiits 2023) Juba 2021. aastal avaldati Roosi gümnaasiumi loomeprojekti raames koostatud kakskeelne luuleantoloogia „Sinisild / Sinisilta”, kus ilmusid 22 eesti autori luuletused, mis jutustavad nende Soomega seotud kogemustest ja mälestustest (Kilku 2021). 2022. aastal ilmus Roosi esimene luuleraamat „kured kotkad kajakad” ja 2023. aastal kakskeelne kogu „tere kas tohib / tere kas võisõ”, mis on siinse artikli fookuses.

Raamatus „tere kas tohib / tere kas võisõ” on Roosi eestikeelsed originaaltekstid avaldatud Triinu Laane tõlkes ka võro keeles. Luulekogu eestikeelsetes tekstides esinevad eri vormides veel soome, rootsi, vene ja ukraina keel. Lisaks kasutab Roos „klahvikirjalikkust” (Urmet 2023: 1581) keelt ehk eesti keele omapärase varianti, mis tekib nutitelefoni või arvuti klaviatuuril trükkides ja mida vormivad ühtaegu nii kiirus, juhuslikkus kui ka digitaalse suhtluse kontekst.

Kogumik koosneb viiest tsüklist, millest igaüks kujutab (reaalseid või kujuteldavaid) liikumisi eri tasanditel: „kontakt” Venemaa, Ukraina, Balti riikide ja Rootsi vahel, „isapoolne suguvõsa” Eesti ja Soome vahel, „elukoht” Eesti eri paikades, „loometegevus” žanride ning „harrastused” eluetappide kaupa. Seega tuleb juba luulekogu ülesehituses esile ruumiline tundlikkus, Roosi luule liikumine keele- ja kultuuriipiiridel.

Mitmekeelsus ja kultuuride vahel paiknemine on esile tõusnud ka luulekogu retseptisoonis. Jaak Urmeti (2023: 1580–1581) sõnul loob Roos oma „anarhistliku keeltepaabeliga [---] [kus] eesti keel on segamini vene, soome ja rootsi keelega”, mõjuva pildi noorest, haritud ja kosmopoliitset põlvkonnast, kelle maailm ei piirdu vaid ühe keele, kultuuri või asukohaga. Riste Sofie Käär (2024: 106) rõhutab oma-korda, et Roosi luule tabab erakordselt täpselt ajastu vaimu või tunnet, mida tähendab täiskasvanuks saamine mitmekeelses ja hübriidses ruumis nagu „Talsingi, anno Domini 2023”.

Järgnevalt vaatlen, kuidas Roosi luulekogu „tere kas tohib / tere kas võisõ” mitmekeelsus loob omaette poeetilise mäluruumi, keskendudes sellele, kuidas luuletustes põimuvad eri keeled ja eri mitmekeelsuse vormid, kuidas mitmekeelsus võib seostuda kakskeelse autori mäluprotsessidega ning mil määral peegelduvad tekstides kahe kultuuriruumi (Eesti ja Soome) mälupaigad. Käsitlus lähtub arusaamast, et keelte vaheldumine kirjanduslikus tekstis ei ole pelgalt vormiline nähtus, vaid loob tähenduslikke seoseid. Seejuures pöoran tähelepanu koodivahetusele ja -miksimisele kui mitmekeelsuse konkreetsetele avaldumisvormidele, keeleülesuse ilmingutele ning küsimusele, kuidas eri keelte kooseksistents toimib mälumehhanismina. Lisaks käsitlen lühidalt teose keskkondlikku mõõdet, keskendudes vee ja mere kujundile kui piirile ja ühendusele, mis kannab endas nii isikliku kui ka kultuurilise mälu kihistusi.

Mitmekeelsus Roosi luulekogus

Mitmekeelsus joonistub Roosi luulekogus eriti selgelt välja esimeses osas „kontakt”, mis kujutab poeetilist reisiteekonda Siberist Rootsi. Liikumise motiiv moodustab selle tsükli selgroo ja leiab aset nii geograafilisel kui ka keelelisel tasandil. Juba esimene tekst, mille tegevuspaik on „SIBERI TANKLATES”, toob lugeja ette mitme keele kooseksisteerimise: „DU ÄR TAK DALEKO AGA JUBA / ПОНЕДЕЛЬНИК ТООБ МЕИД КОККУ” (Roos 2023a: 2; edaspidi viidatud vaid leheküljenumbri-ga). Järgmises luuletuses lisandub ukraina keel: „ой, василь, ой ти, дякую” (lk 3), mis on märk sellest, et poeetiline rännak liigub lääne poole. Edasi läheb lüüriline mina Leetu, jõuab sealt Eestisse ja suundub laevaga Rootsi. Geograafilist liikumist läbi Rootsi saadavad üha sagedasemad rootsikeelsed kohanimed, nagu *vimmerby*, ja viited Rootsile omastele nähtustele, nagu *kanelbullar* (‘kaneelisaiaid’) (lk 10). Suundudes järgmise laevaga tagasi itta, Ahvenamaa poole, hakkab tekstidesse ilmuma ka soome keel: „need on [---] juba ålandi tervetuliaiset” (lk 11).

Sellist keelekasutust kirjeldab Till Dembeck (2017: 125) lingvistikast üle võetud mõistega *koodivahetus* (ingl *code switching*), mille all mõistetakse eri keelte kõrvutist esinemist ühes ja samas tekstis, nii et säilib nende eristatavus lause või sõna tasandil. Seda on nimetatud ka eksplitsiitseks mitmekeelsuseks (sks *explizite Mehrsprachigkeit*), mis on tekstis selgelt tuvastatav ning markeerib sageli kas konkreetse tegelase kõnet või geograafilis-ruumilist situatsiooni (Zemanek, Willms 2014: 7–8).

Väljendis *syya kanelbullareid* aga näeme, et rootsikeelne liitsõna *kanelbullar* on ühendatud eesti keele morfoloogilise süsteemiga, kus lõpp *-eid* osutab mitmuse osastavale käände. Silma jääb ka *ü*-tähe asendamine *y*-ga eesti sõnas *syya*, mis on seostatav ühelt poolt keeleuuenduslike praktikatega, teisalt soome-eesti temaatikaga, mis on Roosi loomingus olulisel kohal (Jøerand 2024: 55). Selles näites ei seisa keeled enam üksteise kõrval eraldi, vaid sulanduvad üheks keeleliseks üksuseks. Dembeck (2017: 126) nimetab sellist juhtumit *koodimiksimeks* (ingl *code mixing*), st eri keelte elemente kombineeritakse lause või fraasi tasandil nii süntaktiliselt kui ka morfoloogiliselt. Sellist keelte lõimumist võib käsitleda ka keeleülesuse või põimkeelsusena (*translanguaging*): eri keeli kasutatakse ühtse keeleressursina, mille elemente kombineeritakse paindlikult tähenduse loomiseks (García 2009: 44–45; García, Wei 2014: 22–44).

Roosi luulet iseloomustab ka „klahvikirjalikkus”, mille puhul keele struktuur ja vormimuster on otseselt seotud materiaalse keskkonnaga, kus tekst sünnib, st puute-tundliku ekraani ja sõrmede liikumisega: „mmhh jaa muuul nagu oleks midkit öeldaa aga ei tkuuratt / ta läks nyd koge meelest äraa kui ma paberii kätee vot-sin / onei nali ma teggelt kirjuta telefonisse aga jaa” (lk 42). Sellistes tekstides on „[k]lahviline sünnikeskkond [---] läbivalt ilmne, lausa rõhutatud. Tühiku- ja kriipsu-jadad, taanded, *Caps Lock*, tühjad read jne kannavad mitmesugust tähendust.” (Urmet 2023: 1581) Digitaalne tekstuaalsus loob seega omamoodi poeetilise meta-tasandi: keele „vigadest” ja tehnilistest juhuslikkustest saab luule rütmi ja esteetika osa (Jøerand 2024: 62–65). „Klahvikirjalikkuse” motiivi toetavad kaudselt ka „kontakti” luuletuste pealkirjad, mis koosnevad vastavate riikide (Venemaa, Ukraina, Leedu, Eesti ja Rootsi) suunakoodiga telefoninumbritest. See valik rõhutab kirjandusteksti kommunikatiivsust, toimides ühtaegu nii reisimise kui ka suhtluse sümbolina, justkui märgina sellest, et teos asetseb keeltevahelises ja tehnoloogilises kontaktiväljas.

Eesti nüüdiskirjandust on iseloomustatud keelelise mängulisuse, sürrealistliku kujundilooma ja normide teadliku nihestamise kaudu (Susi 2022; Läks 2024). Samuti on esile toodud, et digitaalsed seadmed ja neist tõukuv väljendusviis on muutumas poeetilise maailma loomulikuks osaks (Laak, Viires 2019). Nagu näeme, haakub sellega ka Roosi luule, mis otsib uusi väljendusviise globaalse identiteedi, mitmekeelsuse ja hübriidsete keelepraktikate kontekstis.

Vaatleme kokkuvõtvalt Roosi luuletuste võrokeelseid tõlkeid. Tõlkija Triinu Laan on valinud üsna selge strateegia. Tõlgitud on enamasti vaid tekstide eestikeelne osa, samas kui mitmekeelsuse ilmingud (nt soomekeelsed sõnad) on jäetud muutmata: „sõs kiäki ytles et / helsingin vanhakaupunki alkaa tallinnasta” (lk 23).¹ Tõlkes on säilitatud originaali tonaalsus: „MASTUR-BEERIN SIBERI TANKLATES” on tõlgitud kui „TÄYDÄ UMMA HIM-MO TSIBERI PENDSUKIN” (lk 2). Siin on eestikeelse sõna otsene seksuaalne tähendus tõlkes muutunud neutraalsemaks. Lisaks võib eestikeelne tekst mõjutada võrokeelse variandi lugemiskogemust: juhul kui lugeja tutvub esmalt eestikeelse tekstiga, suunab see ka võrokeelse tõlke tähendusvälja ning võib

¹ Raamat on köidetud *tête-bêche*-vormis ehk trelraamatuna: ühtpidi avaneb eestikeelne luulekogu, teistpidi selle võrokeelne tõlge. Kogul on ka topeltpaginatsioon, st eesti- ja võrokeelsed luuletused paiknevad sama numbri kandvatel lehekülgedel, kuid raamatu vastaspooltel.

tugevdada lause seksuaalset allteksti. Sealjuures loob teose paratekstuaalne raamistus vaikimisi lugemisloogika, mis võib suunata lugejat alustama eestikeelsest osast. Ka autor ise määratleb eestikeelsed tekstid originaalidena ja võrokeelsed tõlgetena.²

Nägime, et eestikeelses tekstis leidub rootsikeelseid sõnu, ent need on vahel lausesse põimitud eesti morfoloogia abil. Sama juhtub võro keeles. Kui eesti keeles kirjeldab autor rongisõitu läbi Roots: „jaamad olid samad (piinav aeglus, pressbyrånid³ ja liigkallid võileivad)”, siis võro keelde on see tõlgitud kui „jaama’ olli’ nuu’sama’ (vaivaja pikälisys, pressbyråni’ ja ylearvo kalli’ võiuleevä)” (lk 10). Siin on rootsikeelsele sõnale liidetud võro kõrisulghäälik, mis markeerib mitmust. „Klahvikirjaliku” keele puhul on tõlgitud peamiselt enam-vähem korrektne eestikeelne osa lausest või sõnast: „mmhh jaa muuul nigo olõs midägit yldää a ei tkuurattt / tä läts’ no’ koge meelest är’ ku paprööõ kätte votso” (lk 42). Tõlkija eelistab arhailise kõlaga sõnu, nagu *õdagu-viromaa* (lk 28) ja *haihkõlõminõ* (lk 52), ent vahel loob ta ka uusi vasteid. Näiteks *tõeline* on tõlgitud kui *tõõlinõ* (lk 59), kuigi sobinud oleks ka *õigõ* või *perüs*; olgu märgitud, et sõna *tõõlinõ* võro-eesti sõnastikust ei leia (vt Võro-eesti-võro sõnaraamat). Mõned sõnad, näiteks *tabloo*, millel ei ole samuti võro keeles vastet, on jäetud tõlkimata (*tablool* > *tabloo pääl*, lk 61). Kohati kõlab võrokeelne tekst ka südamlikumalt. Näiteks luuletuses „järelsõna” / „peräsõna”, mis kõneleb lüürilise mina vanaema surmast, on *toonela*, kuhu vanaema läheb, tõlgitud kui *toonitarõ*. Võimalik oleks olnud ka *tooni* või *toonimaa*, kuid valitud on just sõna *tarõ*, mis rõhutab kodu aspekti. Nii on luuletuse lõpus vanaema „paremas kohas” / „parõmban kotusõn” (lk 61). Võrokeelne sõna *kotus* võib tähistada üldisemalt kohta või paika, ent seda kasutatakse ka talu või elupaiga tähenduses. Eestikeelse originaali ja võrokeelse tõlke paralleelsel lugemisel võib *kotus* hakata eestikeelse *kodu* semantika taustal mõjuma koduse ja paikse ruumina ehk kohana, kuhu kuulutakse. Sellisel juhul ei lähe vanaema lugeja tajus mitte lihtsalt abstraktsesse teispoolsusse, vaid oma paika või oma tallu, mis annab võrokeelsele variandile lohutavama varjundi.

Keel, mitmekeelsus ja mälu

Mitmekeelsus on Roosi luules tihedalt seotud mälu ja kuuluvusega. Keelevalik on sageli osa mäluprotsessist ehk viis, kuidas meenutada ja taasluua minevikku. Luulekogu osa „isapoolne suguvõsa” toob selle eriti esile: lapsepõlvemälestused Eestist seostuvad Soome reisimise kogemusega, rõhutades keele, ruumi ja mälu seotust. See osa koosneb kuuest luuletusest, mis kirjeldavad laevasõitu Soome poole, viibimist Soomes sugulaste või tuttavate seltsis, sõitu suvilasse ja reisi Tallinna tagasi

² „On au, et kirjanik ja tõlkija Triinu Laan oli nõus terve raamatu võro keelde tõlkima, tehes seda sihipäraselt ja oskuslikult. „tere kas tohib / tere kas võiso” ilmubki kakskeelsena – yhelt poolt avades eestikeelsena, teiselt poolt võrokeelsena.” (Roos 2023b)

³ Pressbyrån (otsetõlkes 'pressibüroo') on Rootsis laialdaselt levinud esmatarbekaupade kaupluste kett, mis müüb ajalehti, kiirtoitu ja ühistranspordi pileteid ning paikneb tavaliselt rongi- või metroojaamade lähistel.

(lk 13–20).⁴ Sama liikumine kahe keeleruumi vahel on sisse kirjutatud luulekogu keelde: Roosi soomepäranen y toimib keelekommentaarina ning osutab eesti ja soome keeleruumi ühisosadele (Jõerand 2024: 60).

Luuletuste pealkirjad on soomekeelsed ja viitavad soome kultuurile eri tasanditel: mütoloogiale ja ajaloole („iku-turso”)⁵, rahvuslikule kirjandusklassikale („elias lönnrot”)⁶, ülemaailmselt tuntuks saanud kultuurilistele sümbolitele („joulupukki”, „nuuskamuikkunen”)⁷, tõkelisele popkultuurile („aku ankka”)⁸ ja kaasaegsele kommertsile („ville viking”).⁹ Pealkirjad on seega ühtlasi tuntud ja/või (pool)-mütoloogiliste tegelaskujude nimed. Selgesti näeme fenomene, mis on seotud (osaliselt) Soomes veedetud lapsepõlvaga; ka Urmeti (2023: 1581) sõnutsi kõneleb luulekogu selles osas „isiklik soomlasekogemus”. Siinkohal võib viidata Igor Kotjuhi (2025: 284) arutlusele loomeinimese hübriididentiteedist, mille puhul erinevad rahvuskultuurilised kuuluvused põimuvad ja kujundavad üksteist vastastikku. Aija Sakova (2022) rõhutab, et rahvusüleses kirjanduses ei ole keskne mitte staatiline identiteet, vaid subjekt, kes paikneb keelte ja kultuuride ristumiskohas ning kelle kuuluvus kujuneb keelekasutuse ja kogemuse kaudu. Käesolevas analüüsis raskendub see vaatenurk eeskätt keeleliste koodide hübriidse toimimise kirjeldamisel Roosi luules.

Tsükli „isapoolne suguvõsa” tekstides on mitmekeelsus selgelt tuvastatav. Autor kasutab äratuntavaid soomekeelseid fraase, näiteks „kymmenen minuutin kuluttua Tallinaan” (lk 20). Keerukam näide on luuletus „elias lönnrot”, kus eesti ja soome keele piir on peaaegu kadunud ega saa enam rääkida ühe keele domineerimisest, vaid pigem nende koostoimest: „tuoli on ristiin rastiin, päin ei-mitään, / asetettu paikalleensa suvaliselt ja kun / hän nyt istuu ta tunnee et on kohatu et / tema istumist ei tahetud ta ei tea kuhu / vaadata” (lk 18). Tekstilooma kujuneb siin keeleüleseks praktikaks, kus eri keelte struktuur ja leksika ühilduvad ega allu täielikult ühegi keele normidele. Miksimise tulemusel ei domineeri enam ükski kaasatud keeltest, vaid nende terviklikkus lahustub ning kujuneb uus hübriidne (kunsti)keel (García, Wei 2014: 21–22; Zemanek, Willms 2014: 8–9). Sarnaselt märgib Dembeck (2017: 126), et keelte segunemine võib luua unikaalse, ainult kindlas tekstis eksisteeriva keele. Elina Mikkilä (2020: 105–106) on osutanud, et mitmekeelsetel autoritel on sageli pädevus luua enam kui kahes keeles, kusjuures iga keel saab kasu juba olemasolevast võrdlevast keelelisest teadmusest. Sellest vaatepunktist saab väita, et Roosi loomingu toimivad eesti ja soome keel vastastikku toetava süsteemina.

⁴ Reisimine Eesti ja Soome vahel on teemaks ka Roosi esimeses luulekogus „kured kotkad kajakad”, näiteks luuletustes „katajanokka I” ja „katajanokka II” (Roos 2022: 56, 63).

⁵ Iku-Turso on tegelane karjala-soome mütoloogias, keda kirjeldatakse kui hiiglaslikku merekoletist. „Kalevalas” tõuseb Iku-Turso merest, põhjustab kaose ja varjab lõpuks päikese ja kuu. (Barber 2022: 55, 60–61)

⁶ Elias Lönnrot (1802–1884), soome õpetlane ja „Kalevala” koostaja.

⁷ Vt ka Roosi mälestust sellest, kuidas ta soovis lapsena olla rändaja nagu Nuuskmõmmik (Tiits 2023).

⁸ Piilupart Donaldi soomekeelne nimetus. Luuletuses viidatakse samanimelisele koomiksile, vt Kontturi 2022.

⁹ Valge kass Ville Viking on laevafirma Viking Line maskott, kes tegutseb laeva lastealal.

Claire Kramtschi (2014: 40–44) väitel kannab keelekasutus endas jälgi kõneleja varasematest kogemustest. Sealjuures võivad eri keeled kasutaja jaoks kanda iseloomulikke ajaloolis-kultuurilisi assotsiatsioone ja emotsionaalseid varjundeid, mis võivad omakorda mõjutada mälestuste salvestamist ja taasesitamist. Samuti võib viis, kuidas isiklikku või kollektiivset kogemust keele abil kirjeldatakse, kujundada seda, kuidas aju seda kogemust hiljem mäletab ja töötleb. Konkreetse keele kasutamine võib aktiveerida kindlad mälusegmendid. Keel ja mälu on seega omavahel tihedalt seotud; võib väita, et inimesed mäletavad sündmusi või üksikasju sageli tõhusamalt, kui meenutavad neid samas keeles, milles nad neid kogesid (Marian, Kaushanskaya 2007: 925–926). Keelekogemus, sealhulgas keele omandamise iga, teiste keelte oskus ja domineeriv keel, suunab märkimisväärselt mälu toimimist, kusjuures ka elulised tegurid, nagu sünniriik, rändekogemused ja keeleõppekeskkond vormivad seda, kuidas keeli kasutatakse ja tajutakse (Kazanas jt 2025).

Nii võib „isapoolse suguvõsa” esimeses luuletuses kujutatud lüürilist mina mõista täiskasvanuna, kes on laevareisil Soome. Keeleline ja ruumiline kogemus ehk soome keeles rääkimine ning laevasõit toimivad mälu käivitajana ning taaselustavad tundeid ja olukordi, mida kogeti lapsepõlves Soomes käies (täpsemalt isapoolset suguvõsa külastades). Seda seost keele ja mälu vahel ilmestab luuletus „elias lönnrot”, kus, nagu nägime, eesti ja soome keele piirid hägustuvad ning tekib vahepealne, hübriidne keelekasutus. See näitab, kuidas mälestused võivad aktiveeruda ja sõnastuda keeltevahelises ruumis, kus ükski keel ei ole enam täielikult „oma”. Seetõttu leiavad lapsepõlves Soomes saadud kogemused, millele luuletus kaudselt viitab, väljenduse kahe keele vahepealses keeles, mis peegeldab mälu ambivalentsust. Nii toimib see tekst peale kahe keele segu ka kogemusliku mälu taastamise vormina, st meenutamise „loomuliku” keele, soome keele juurde tagasipöördumisena, samal ajal kui (ilmselt) igapäevaselt kõneldav eesti keel on samuti kasutusel. Pealkiri „elias lönnrot” toob esile võimaliku analoogia „Kalevala” koostaja ja lüürilise mina tegevuse vahel. „[R]istiin rastiin” läbipõimunud keeltes jälgib, kogub ja korrastab viimane kogemusi sarnaselt Lönnrotiga, kes kogus ja talletas rahvaluulet. Pealkiri võib viidata ka sellele, et „vaatleja” on samal ajal mälu korrastaja, sest talletatud mälestused eksisteerivad eri keelte kihistustena ning neid saab taasesitada ainult selle spetsiifilise, segakeelse poeetilise ruumi kaudu.

Sarnasel viisil toimivad viited Soome kultuurimälule. Sõnade *nuuskamuikkunen* ja *joulupukki* kasutamine soomekeelsetena, mitte eestikeelses tõlkes (Nuusk-mõmmik, jõuluvana) ei ole juhuslik. Soomekeelne nimi Nuuskamuikkunen taasloob lapsepõlves kogetud atmosfääri, mida eestikeelne vaste enam edasi ei anna. Ka luuletuse „joulupukki” (lk 16) pealkiri sümboliseerib lapsepõlve ja Soome-reiside nostalgiat, võimalik, et ka jõulude tähistamist. Seevastu järgnevad read „ja kui raadiost tuleb / ed / sheeran / ok” peegeldavad tänapäeva popkultuuri. Nii asetub lapsepõlve-mälestus vahetult oleviku kõrvale (võimalik, et „joulupukkile” mõeldes kostab laeval või mõnes muus jagatud ruumis taustamuusikana Ed Sheerani laul), luues ajalisel ja keelelisel mitmekihilisel mäluruumi.

Huvitav on luuletus „aku ankka” (lk 19), mis kirjeldab saabumist Soomes asuvasse suvilasse, lüürilise mina kogemust, kuidas on „hea kohale saabuda”, saunas-

käiku ja hommikust ärkamist, kui on „isa sünnipäev, kohv on valmis, suvila tunne / värsked õhk, võileivad”, ning tunnet, et „päevad lähevad nii kiirelt et arugi ei saa. lihtsalt / olla on nii reaalne et ei mõistagi et miskit toimub [...] on nii vaikne ja rahulik ja alati võiks olla”. Seega meenuvad lapsepõlvest tuttavad ja turvalised heaoluhetked. Mälestuste käivitajaks on märkus, et suvilasse on „aku ankkasid [...] tuhat / juurde tekkinud, keegi on jälle kirbukaid tyhjaks / ryystanud öieti muud väga ei olegi”. Mõeldud on siin Aku Ankka koomiksist, mille ajalugu ulatub aastasse 1951, kui Walt Disney 50. sünnipäeva puhul ilmus ajakirja esimene prooviväljaanne Aku Ankka ja kumppanid, mida müüdi 34 017 eksemplari (Hyypä 2021). Katja Kontturi (2022: 45) uuring näitab, et Aku Ankka seostub paljudele soomlastele suvemälestustega vanavanemate kodust või suvilast, kus ajakirju loeti korduvalt. Kuna Aku Ankkat on loetud põlvkondade kaupa, võib eeldada, et ka lüüriline mina on soomekeelseid koomikseid korduvalt lugenud ning ehk isegi nende najal lugemist õppinud. Seega tugevdab Aku Ankka sidet (soomekeelsete) lapsepõlvemälestuste ja oleviku vahel.

Väärrib tähelepanu, et tsükli esimeses luuletuses, mis viib lüürilise mina Soome suunas, seostub laevasõit tema jaoks Iku-Tursoga, ent tagasi tulles hoopis Ville Vikingiga. Need kaks tegelast esindavad kahte vastandlikku mälukihistust, mida näitab ka erinev keeleline atmosfäär. Iku-Turso kannab endas soome pärimuse ja ajaloo kõla, samal ajal kui eestikeelne jutustajahääl juhatab sisse hübriidse, kahe kultuuri piiril kõikuva tekstikeele järgmistes luuletustes. Tagasiteel Eestisse nihkub poeetiline fookus tänapäeva laevareisikogemusele, mida sümboliseerib laevamaskott Ville Viking. Samuti kaotab keelte segunemine müütilise sügavuse ja omandab praktilise, argise funktsiooni, kajastades tegelikku keelekogemust laeva pardal. Nii luuakse meresõitade kaudu poeetiline ruum, kus mälestused ja keeled liiguvad koos, muutes oma olemust sõltuvalt suunast ja kontekstist.

Mälupaigad

Mõistet *mälupaik* kasutas esimesena Pierre Nora teoses „Les Lieux de mémoire” („Mälupaigad”, 1984–1992).¹⁰ Mälupaik ei tähista Nora järgi mitte üksnes geograafilist asukohta, vaid võib olla ka (ajaloo)sündmus, objekt, teos, isik või traditsioon, ehk miski, mis kannab mõne rühma jaoks ühist tähendust ja on sümboolselt laetud. Mälupaikade ja nende tekkepõhjuste uurimise olulisust Eestis rõhutab näiteks Mart Laar (2024: 236). Ühiskonna eri rühmade jaoks võib ühel ja samal mälupaigal olla erinev tähendus ja väärtus, mis võib koos mälu kandjatega ajas muutuda, areneda või kaduda. Seda on oluline märkida Eesti kultuuriloo kontekstis, kuna siin on ajaloolised katkestused loonud olukorra, kus mälupaigad (nt monumendid) ei kannu ühtset, jagatud tähendust, vaid peegeldavad paralleelseid ja kohati vastuolulisi minevikukogemusi (Bender 2023; Saagpakk 2023: 232–233; Laar 2024). Mälupaika

¹⁰ Eestiga seotud uurimustes on mälupaiga mõistet rakendatud mitmes valdkonnas: näiteks kirjanduse analüüsis on seda kasutanud Jaan Undusk (2011, 2015), ajaloouurimises Lea Leppik (2016) ning Linda Kaljundi ja Ulrike Plath (2017), baltisaksa kultuuriloo kontekstis Reet Bender (2022, 2023) ning kultuurididaktikas Maris Saagpakk (2023).

võib käsitada ka arhiivina. Traditsiooniliselt on arhiivi mõistet seostatud monumentide, raamatukogude, fotode ja kirjalike ülestähendustega, kuid tänapäevased mälu-uuringud on kutsunud üles arhiivi mõtestama kultuuriülesel tasandil, pöörates tähelepanu talletatud ja kehastunud mälude erinevusele. Nii võivad mäluarhiivid avalduda näiteks lauludes, tantsus ja rahvapärимuse suulistes vormides (Erll 2024: 26).

See tähendab, et ka kollektiivse mälu element võib toimida mälupaigana. Roosi luuletuste kontekstis saame näiteks Aku Ankka koomiksit vaadelda kui kultuuri-nähtust, millest on kujunenud Soome kultuurilise ja perekondliku järjepidevuse osa ning mis talletab ja taasaktiveerib kollektiivset lugemiskogemust. Aku Ankkat võime mõista ka keelelise mälupaigana. Ajakirja lugemine Soomes ja soome keeles loob lüürilise mina jaoks silla keele ja mälu vahel, kuna just selles keeles on talletunud lapsepõlvemälestused ja kogemused, mis täiskasvanuna suvilat külastades taas meenuvad.

Tuleb siiski rõhutada, et Aku Ankka on sellisena eeskätt Soome mälupaik. Eesti lugeja võib sarnast tähendusvälja tajuda vaid kaudselt, eelkõige siis, kui ta on pärit Põhja-Eestist ning temani jõudis rahvusvaheline popkultuur 1980. aastatel läbi Soome televisiooni. Eesti kultuurimälu on sarnast rolli kandnud pigem Miki Hiir, kelle koomiksiriba ilmus Eestis esmakordselt 1936. aastal (Vahter 2001; Jekimov 2014: 13; Lõhmus 2024) ning kujunes peagi populaarseks kogumisobjektiks (Laaniste 2001a: 84). Erilise tähenduse ja peaaegu kultusstaatusse omandas Eesti laste jaoks 1972. aastal ilmunud raamat „Piilupart, Miki ja teised” (Laaniste 2001b: 80; Jekimov 2014: 15).

„isapoolse suguvõsa” esimese luuletuse pealkirjas esinev Iku-Turso on teine spetsiifiline Soome mälupaik selles tsüklis. Tegemist on „Kalevalas” mainitud merekoletisega, kes sümboliseerib hävingut ja ürgseid loodusjõude ning keda on Soome kultuuris kajastatud mitmesugustes kunstivormides ja kultuurinähtustes, alates kirjandusest ja koomiksitest kuni kunstiteraapia, *black-metal*-muusika ja arvuti-mängudeni. Ajaloo kontekstis on oluline mainida ka „Iku-Turso” nime kandnud Soome allveelaeva, mis kuulus Soome mereväe flotilli Talve- ja Jätkusõja päevil. 1942. aastal osales laev Ahvenamaa vetes toimunud operatsioonides, mille käigus uputati mitu Nõukogude allveelaeva (Arnshav, McWilliams 2015: 26–27, 32, 47). Nii avaneb Iku-Turso kui mälupaiga tähendus eeskätt neile, kes tunnevad soome keelt, kultuuri ja ajalugu. Eesti kultuuriruumis ei kuulu see motiiv samal määral kollektiivsesse mälupeptuaari ning lugeja võib vajada selle selgitamist.

Lisaks peegelduvad Roosi luuletustes Soome ja Eesti ühised mälupaigad. Üks selline võiks olla Soome silla motiiv. Soome silda mõistetakse üldiselt kui Eesti ja Soome ühisolemise ning kultuurilise ühenduse kujundit (Zetterberg 2017), mille juured ulatuvad eesti ja soome rahvalauludesse ning muistenditesse. Soome silda on mainitud ka rahvuseepose „Kalevipoeg” kuuendas loos ning seda motiivi on kasutanud Lydia Koidula, kes nägi Soome ja Eesti vahelist sidet vaimse ja rahvusliku ühtekuuluvuse sümbolina (Sinisild / Sinisilta 2021: 10). Ka keelelises plaanis on Soome ja Eesti lähedast suhet mõistatud kui keelesilda (Tender, Soosaar 2017). Ajaloo vältel on Soome silla kujundit laiendatud poliitiliseks metafooriks, viidates sümboolsele

Soome ja Eesti unioonile, mille üheks kinnituseks on ühine hümniviis (Paciuse „Maamme” / „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm”). Tänapäeval on Soome silla tähendus laienenud hargmaisuse ideele: kahe maa vaheline elu, topeltkuuluvus ja mitmes kultuuriruumis kodus olemine on muutunud igapäevaseks (Jauhiainen 2020: 227–234). „Soome silda” võib seega käsitada Eesti ja Soome ühise mälupaigana, kuid selle tähendus ei ole mõlema rahva jaoks ühesugune, kuna ajaloolised kogemused ja kultuur on olnud kohati väga erinevad.

Oma roll on siin ka põlvkondlikul erinevusel. Näiteks rääkides Soome riigist ja Soome sõitmisest (mis on üks „silla” esinemisvorm), näeme, et nende tähendus võib eestlaste jaoks varieeruda. Nii meenutab Jürgen Rooste, et 1980. aastatel kujunes Soomest (ilmselt telepildi mõjul) midagi, mis „tõukas ja innustas, selle olemasolu tegi selgeks, nii teravalt selgeks, et olemas on vaba maailm [...] Soome oli unistus, viirastus, võbelus, kättesaamatu tunne, ärevus, ootus, lubadus!” (Rooste 2021: 132) Nõukogude ajal üles kasvanud inimeste jaoks seostub meresõit Soome seega mälestustega aegadest, mil reis laeva Georg Ots pardal tähendas liikumist vabasse maailma ja ligipääsu lääne kultuuriruumile. Noorematele eestlastele on sama laevatee aga loomulik osa lapsepõlvest, mille hulka kuuluvad sugulased-tuttavad Soomes, jõuluvanaküla Rovaniemis, sõidud Muumimaale ning kõige selle juures tegevused laevade mängutubades. Soome silla kujund on seega ajas muutunud, kuid selle keskmes on alati olnud liikumine, sidusus ja mõlemapoolne kokkukuuluvustaju.

Tulles tagasi Roosi luuletuste juurde, võime vaadelda „isapoolset suguvõsa” kui „koduse Eesti–Soome silla” (Roos 2023b) poeetilise kujundi arendust. Kuna tema isa on soomlane ja ema eestlane, on Eesti–Soome kultuuriline ja keeleline piir olnud varasest lapsepõlvest alates tema igapäevane kogemus. Seetõttu ei ole Soome sild Roosi loomingus üksnes rahvuslik või metafooriline kujund, vaid ka autobiograafiline reaalsus. Ta mainib seda juba varasemas luulekogus: „sinisild las- / kub soome lahele / kiirelt kärmelt” (Roos 2022: 55). Samuti loob Roosi koostatud luuleantoloogia „Sinisild / Sinisilta” isikliku poeetilise silla kahe maa vahele läbi autorite Soomega seotud mälestuste ja kogemuste (Roos 2021: 5). Hargmaisusele Soome ja Eesti vahel viitab ka fakt, et Roosi luulekogude impressumis on ilmuniskohana märgitud Talsingi ehk kahe pealinna sümboolne ühendus.

Tsükli „isapoolne suguvõsa” väljendub Soome sild laevareisis Eestist Soome, mis kannab endas mitme põlvkonna mälukihistusi. Luuletus „ville viking” on hea näide sellest, kuidas vanemad ja uuemad mälukihid esinevad koos. Näiteks kirjeldab autor laeva pardal istekohtade haaramist kui vanaaegse ringmängu „Kes aias” olemoodi uusversiooni: „otsib kohta kus ta saab, kurat kus siin nagu päriselt / istuda saab [...] kaks eesti mutti otsivad / ka kohta kus nad saavad aga nad on liiga daamid / et pörandale istuda” (lk 20). Laevasõiduga olevikus segunevad lüürilise mina mälu-pildid Ville Vikingi mängutoast ja seal mängitud laste bingost. Luuletuses kõlavad ka eri keeled – fraasid (ja vandesõnad) mitmest keelekeskkonnast, mida lüüriline mina laeva peal kuuleb ja identifitseerib. Segakeele ilmingud, nt *pelavad fifat* (lk 20), osutavad taas tema lapsepõlvele omasele keelelisele ja kultuurilisele kakskeelsusele; samas on laensõna *pelama* laialdaselt kasutusel eesti arvutimängurite kõnepruugis (Eesti slängi sõnaraamat). Seega sulavad tsükli viimases luuletuses kokku kõik olulisemad

nimetatud mälukihid – laev ja laevasõit, lapsepõlve ja täiskasvanu kogemus, eesti ja soome keel –, moodustades mitmekeelse, kultuuriliselt mitmekihilise mälupaiga.

Sarnaselt võib Roosi luulekogu kakskeelsust (eesti ja võro keel) vaadelda oma-laadse sisemise „keelesilla” ilminguna. Kui Soome sild on Eesti ja Soome ühenduse sümbol, siis eesti ja võro keele omavaheline tõlkeline peegeldus selles luulekogus võib mõjuda samasuguse sillana, ühendades eesti kirjakeelt lõuna-eesti keelega. Sel viisil jätkab kakskeelne vorm ise Roosi tekstide põhiteemat ehk keelte ja kultuuride kohtumisest sündivat poeetilist ruumi.

Lõpetuseks võiks osutada veel ühele olulisele mälukandjale „isapoolses suguvõsas”, milleks on Läänemeri kui ühelt poolt Eesti ja Soome ühendus, teiselt poolt aga veeline piir, mis neid eraldab. Läänemeri toimib nendes luuletustes ka keskkondliku mälupaigana. Steve Mentzi (2022) järgi on vesi ühtaegu mälu ja ajaloo poeetiline kandja, element, mis talletab ja peegeldab inimtegevuse jälgi, olles samal ajal piir ja ühendaja, unustuse ja mäletamise vahendaja. Roosi luuletustes täidab meri sarnast rolli: see on läbipaistev ja liikuv, ent ühtlasi kihiline ja sügav, kandes endas nii isiklikku lapsepõlvemälu kui ka laiemalt Läänemere piirkonna vägivaldse ajaloo kaja. Seetõttu võib Läänemerd käsitada kui nähtust, mida Euroopa mälu-uuringutes on nimetatud jagatud mälupaigaks (pr *lieux de mémoire divisés*) (North 2014: 69), st ruumi, kus erinevad rahvuslikud ja kultuurilised mälud kattuvad, ristuvad ja üksteist vastastikku kujundavad.¹¹ Ka Roosi koostatud luuleantoloogia „Sinisild / Sinisilta” haakub vee-poeetika ja mäluruumi kujundiga: sild on poeetiline ühendus Eesti ja Soome vahel, viidates ühtaegu Läänemere sinisele pinnale ja kahe kultuuri põimunud mälule.

Reio Roosi mitmekeelne poeetika seostab keelte vaheldumise vee voolavuse ja muutlikkusega. Mitmekeelsus toimib siin mälumehhanismina: eri keeled kannavad eri aegade, kogemuste ja kuuluvuste jälgi ning nende põimumine seob isiklikud mälestused laiemaks kollektiivse mälu ja ajaloo. Nii kujuneb mitmekeelsus Roosi luules tähendusloome vahendiks, mis toob esile keeltevaheliste piiride häägustumise ning keele loova potentsiaali, eriti tekstides, kus ristuvad isiklik kogemus, kultuuri-mälu ja keeleline (enese)refleksioon.

Artikkel on valminud Eesti Teadusagentuuri projekti „Mälu ja keskkond: vägivaldsete ajalugude keskkonnamõju rahvasteüleses euroopa kirjanduses” (PRG2592) toel.

VEEBIVARAD

Bender, Reet 2023. Entel-tentel-trikatrei-kümmel-pirte-kardavoi. Baltisaksa-eesti-läti mälupaigad. Inauguratsiooniloeng. 9. III.

<https://uttv.ee/naita?id=34227&sessioon=13878622470402649021>

Eesti slängi sõnaraamat. SlangZone.net. <https://www.slangzone.net/et>

Võro-eesti-võro sõnaraamat. Võro Instituut.

<https://synaq.org/index.php?vaade=raamat&syna=&suund=ev>

¹¹ Michael North (2014: 67) märgib kriitiliselt, et merd kui kultuuridevahelist mälupaika on veel väga vähe uuritud. Seega on Läänemerel kui jagatud mälupaigal potentsiaali edasisteks uuringuteks.

KIRJANDUS

- Arnshav, Mirja; McWilliams, Anna 2015.** Stalins ubätar. En arkeologisk undersökning av vraken efter S7 och SC-305. (Södertörn Archaeological Studies 11. Södertörn Academic Studies 63.) Huddinge: Södertörns Högskola.
- Barber, Jesse 2022.** Binding monsters in Swedish-speaking Finland, Scandinavia, Finland, and Karelia: A case study from Åland. – RMN Newsletter, kd 17, lk 55–64.
- Bender, Reet 2022.** Deutschbaltische Erinnerungsorte am Beispiel des Kartenspiels *Baltisches Heimatquartett* von Otto Pirang. – Deutsch-Baltisches Jahrbuch. Jahrbuch des baltischen Deutschtums, kd 69–70 (2022–2023), lk 173–200.
- Dembeck, Till 2017.** Sprachwechsel/Sprachmischung. – Literatur und Mehrsprachigkeit. Ein Handbuch. Toim T. Dembeck, Rolf Parr. Tübingen: Narr Francke Attempto, lk 125–166.
- Erll, Astrid 2024.** Transculturality and the eco-logic of memory. – Memory Studies Review, kd 1, nr 1, lk 17–35. <https://doi.org/10.1163/29498902-20240002>
- Garcia, Ofelia 2009.** Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective. Malden–Oxford: Wiley-Blackwell.
- Garcia, Ofelia; Wei, Li 2014.** Translanguaging: Language, Bilingualism and Education. Basingstoke: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137385765>
- Hyypä, Aki 2021.** Lukemisen juhla! *Aku Ankka-lehti* 70 vuotta Suomessa. – Helsingin Sanomain Säätiö. Vuosikertomus 2021. <https://www.hssaatio.fi/vuosikertomus-2021/aku-ankka-lehti-70-vuotta-suomessa/>
- Jauhiainen, Jussi S. 2020.** Soome sillad risti ja põiki. Hargmaisus, Soome ja Eesti. – Mobiilsus, ränne ja hargmaised kontaktid Eesti ja Soome vahel. Toim Rolle Alho, Kaja Kumer-Haukanõmm. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, lk 227–237.
- Jekimov, Kristjan 2014.** Koomiksi semiootika: pildi ja teksti probleem *Narratiivsus piltides* näitel. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, semiootika osakond. <http://hdl.handle.net/10062/44046>
- Jöerand, Saara-Liis 2024.** Ortograafia stilistilise vahendina Eesti nüüdisluules. Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. <https://hdl.handle.net/10062/102020>
- Kaljundi, Linda; Plath, Ulrike 2017.** Eesti ajalookirjutus põimitud perspektiivist. – Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, nr 1, lk 2–6.
- Kazanas, Stephanie A.; Altarriba, Jeanette; Amoretti, Frida S. 2025.** Multilingualism and memory. – The Encyclopedia of Applied Linguistics (Bilingualism and Multilingualism). Toim Carol A. Chapelle, Danuta Gabrys-Barker. <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal1448.pub2>
- Kilkku, Riitta 2021.** Reijo Roos: Sinisild / Sinisilta. Tuglas-Seura. <https://tuglas.fi/sinisild/-/sinisilta>
- Kontturi, Katja 2022.** 'You grow up to be a Duck fan in your mother's womb': The bond between Finnish people and Donald Duck. – Interpreting and Experiencing Disney: Mediating the Mouse. Toim Priscilla Hobbs. Bristol: Intellect, lk 40–50. https://doi.org/10.1386/9781789384741_2
- Kotjuh, Igor 2025.** Rahvuskultuurilisest enesemääratlemisest eesti kirjandusloos. Igor Severjanini hübriididentiteedi peegeldus luulekogus *Klassikalised roosid* (1931). – Methis. Studia humaniora Estonica, kd 28, nr 35, lk 267–289. <https://doi.org/10.7592/methis.v28i35.25578>
- Kramsch, Claire 2014.** Language and Culture. – AILA Review, kd 27, nr 1, lk 30–55. <https://doi.org/10.1075/aila.27.02kra>
- Käär, Riste Sofie 2024.** Tere, tohib küll. – Värske Rõhk, nr 88, lk 104–108.

- Laak, Marin; Viires, Piret 2019.** Kirjandus ja digitaalne tehnoloogia. – Methis. Studia humaniora Estonica, kd 18, nr 23, lk 129–147. <https://doi.org/10.7592/methis.v18i23.14803>
- Laanes, Eneken 2024.** Katja Petrowskaja's translational poetics of memory. – New German Critique, kd 51, nr 2 (152), lk 51–78. <https://doi.org/10.1215/0094033x-11165784>
- Laaniste, Mari 2001a.** Lühiülevaade eesti koomiksi ajaloost I. – Vikerkaar, nr 1, lk 77–85.
- Laaniste, Mari 2001b.** Lühiülevaade eesti koomiksi ajaloost II. – Vikerkaar, nr 4, lk 75–85.
- Laar, Mart 2024.** Miks tegeleda Eesti mälupaikadega? – Akadeemia, nr 2, lk 235–249.
- Lennon, Brian 2010.** In Babel's Shadow: Multilingual Literatures, Monolingual States. Minneapolis: University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/9780816673537>
- Leppik, Lea 2016.** Tartu ülikool kui eestlaste mälupaik. – Ajalooline Ajakiri, nr 2 (156), lk 245–264. <https://doi.org/10.12697/AA.2016.2.05>
- Linno, Saara-Lotta; Lukas, Liina 2023.** Multilingualism in Estonian poetry. – Folklore. Electronic Journal of Folklore, kd 90, lk 81–108. https://doi.org/10.7592/FEJF2023.90.linno_lukas
- Locher, Miriam A. 2017.** Multilingualism in fiction. – Pragmatics of Fiction. Toim M. A. Locher, Andreas H. Jucker. Berlin–Boston: De Gruyter Mouton, lk 297–328. <https://doi.org/10.1515/9783110431094-010>
- Lõhmus, Alo 2024.** Millal jõudis Miki-Hiir Eestisse? – Imeline Ajalugu 3. I. <https://www.imelineajalugu.ee/lood/2024/01/03/millal-joudis-miki-hiir-eestisse>
- Läks, Helena 2024.** Where are you going, Estonian lit? – Estonian Literary Magazine, nr 1. <http://elm.estinst.ee/reflections/where-are-you-going-estonian-lit/>
- Marian, Viorica; Kaushanskaya, Margarita 2007.** Language context guides memory content. – Psychonomic Bulletin & Review, kd 14, lk 925–933. <https://doi.org/10.3758/BF03194123>
- Mentz, Steve 2022.** A poetics of planetary water: The blue humanities after John Gillis. – Coastal Studies & Society, kd 2, nr 1, lk 137–152. <https://doi.org/10.1177/26349817221133199>
- Mikkilä, Elina 2020.** Literary biographies without a fixed linguistic abode. – Folklore. Electronic Journal of Folklore, kd 79, lk 91–114. <https://doi.org/10.7592/FEJF2020.79.MIKKILA>
- Nora, Pierre 1984–1992.** Les Lieux de mémoire. Kd 1: La République (1984), kd 2: La Nation (1986), kd 3: Les France (1992). Paris: Gallimard.
- North, Michael 2014.** The sea as site of memory: The Danish sound and the Dardanelles in comparison. – Revista Română de Studii Baltice și Nordice / The Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies, kd 6, nr 1, lk 65–79. https://doi.org/10.53604/rjbns.v6i1_3
- Roos, Reijo 2021.** Eessõna. – Sinisild / Sinisilta. Eesti- ja soomekeelne luuleantoloogia / Viron- ja suomenkielinen runoantologia. Toim R. Roos. Talsingi: IlmaPress, lk 5–6.
- Roos, Reijo 2022.** kured kotkad kajakad. Talsingi: Nao Kirik.
- Roos, Reijo 2023a.** tere kas tohib / tere kas võisõ. Talsingi: Varrak.
- Roos, Reijo 2023b.** Reijo Roosi eesti- ja võrokeelne luulekogu *tere kas tohib / tere kas võisõ*. – Hooandja. <https://web.archive.org/web/20230526070833/https://www.hooandja.ee/projekt/reijo-roosi-luulekogu>
- Rooste, Jürgen 2021.** Sillaehitajad-partisanid. Lühike eesti-soome luulelugu ühelt siiralt sõjakirjasaatjalt. – Sinisild / Sinisilta. Eesti- ja soomekeelne luuleantoloogia / Viron- ja suomenkielinen runoantologia. Toim Reijo Roos. Talsingi: IlmaPress, lk 132–138.
- Saagpakk, Maris 2023.** Mitmekultuurilisuse pädevuse toetamine saksa keele tunnis virtuaalprojekti *Mets kui mälupaik Saksamaal, Eestis ja Sri Lankal* näitel. – Philologia Estonica Tallinnensis, kd 8, lk 226–251. <https://doi.org/10.22601/PET.2023.08.09>

- Sakova, Aija 2022.** Eestivene kirjanduse rahvusülene või mitmerahvuseline subjekt: Igor Kotjuhi juhtum. – Isamaa ja emakeele vahel. Etüüde Eesti venekeelsest nüüdiskirjandusest. Toim Igor Kotjuh, Aare Pilv, Piret Viires. Tallinn: Nüüdiskultuuri uurimise töörühm, lk 120–127.
- Sinisild / Sinisilta.** Eesti- ja soomekeelne luuleantoloogia / Viron- ja suomenkielinen runo-antologia. Toim Reijo Roos. Talsingi: IlmaPress.
- Susi, Joosep 2022.** Kuidas tähendab nüüdisvärss? Vestlusringis Jaak Põldmäe 80. sünniaastapäevale pühendatud sümposiumil arutati nüüdisluule värsikasutuse üle. – Sirp 25. XI, lk 29–30. <https://www.sirp.ee/kuidas-tahendab-nuudisvarss/>
- Zemanek, Evi; Willms, Weertje 2014.** Polyglotte Texte – Einleitung. – Komparatistik Online, kd 2, lk 7–17.
https://www.komparatistik-online.de/index.php/komparatistik_online/article/view/133
- Zetterberg, Seppo 2017.** Rändajad Soome sillal. Kontaktid üle Soome lahe 19. sajandil. Tlk Sirje Olesk. Tallinn: Varrak.
- Tender, Tõnu; Soosaar, Sven-Erik 2017.** Soome-Eesti keelesild XXI sajandil. – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 753–770. <https://doi.org/10.54013/kk719a2>
- Tiits, Maiken 2023.** Reijo Roos: noorematahtsin olla rändaja nagu Nuuskmõmmik. – ERR Kultuuriportaal 10. V. <https://kultuur.err.ee/1608971116/reijo-roos-noorematahtsin-olla-randaja-nagu-nuuskmommik>
- Undusk, Jaan 2011.** Mälupaik Tallinn. Mõtteid tema siluetist. – Tuna. Ajalookultuuri ajakiri, nr 2, lk 2–17.
- Undusk, Jaan 2015.** Mälupaik sinepigaas. Esimene maailmasõda, keemiarelv ja kirjandus. – Looming, nr 9, lk 1300–1319; nr 10, lk 1454–1473.
- Urmet, Jaak 2023.** Luuletaja ja lullitaja. – Looming, nr 11, lk 1580–1582.
- Vahter, Tauno 2001.** Disney Eestis. – Eesti Ekspress. Areen, 10. V, lk 25.
- Vlasta, Sandra 2022.** Postmemory and migration in contemporary multilingual literature by Tomer Gardi, Katja Petrowskaja and Igiaba Scego. – Novecento Transnazionale. Letterature, Arti E Culture, kd 6, lk 198–209. <https://doi.org/10.13133/2532-1994/17561>

Aigi Heero (sünd 1971), PhD, Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi saksa keele ja didaktika dotsent ja teadur (Narva mnt 25, 10120 Tallinn), aheero@tlu.ee

Multilingualism and memory in Reijo Roos's poetry collection *tere kas tohib / tere kas võisõ*

Keywords: multilingualism; translanguaging; memory; sites of memory; Võro language; Baltic Sea; translation strategies; Finnish–Estonian relations.

Reijo Roos is an Estonian–Finnish writer of the younger generation and founder of the youth section of the Estonian Writers' Union. He grew up in a bilingual family. In 2022, he published his first poetry collection *kured kotkad kajakad* ("cranes eagles seagulls"), followed in 2023 by the bilingual collection *tere kas tohib / tere kas võisõ* ("hello, may I"). The latter contains Roos's original Estonian poems, accompanied by parallel translations into Võro language by Triinu Laan.

This article analyzes *tere kas tohib / tere kas võisõ* (2023), demonstrating the linguistic means by which multilingualism is constructed in these texts, how it functions as a mnemonic mechanism in poetry, and how it shapes a linguistic-environmental memory space. The theoretical framework draws on the concepts of code-switching, code-mixing and translanguaging as discussed by Till Dembeck and Ofelia García, Pierre Nora's notion of *lieux de mémoire*, and Steve Mentz's understanding of water as a poetic carrier of history and memory.

Empirically, the article distinguishes between code-switching (e.g., Finnish phrases within Estonian texts) and translanguaging (expressions such as “pressbyrå-nid”, which combine a Swedish stem with Estonian morphology). A distinctive form of multilingual expression emerges in the “keyboard-written language”, which arises when bodily experience and digital writing merge in mobile-phone communication. The analysis also shows how translanguaging produces a hybrid language that does not belong to any single linguistic system (e.g., in the poem *elias lönnrot*). The analysis of the Võro translations reveals strategies for preserving multilingual effects in translation and discusses translational nuances, such as the capacity of Võro to convey a distinctly warmer tone.

In analyzing the section *isapoolne suguvõsa / esä hõim* (“paternal lineage”), the article shows how motifs of the sea voyage and the Baltic Sea function as sites of memory in Roos's poetry, activating layers of childhood, family, and the intertwined histories of two nations (e.g., the Aku Ankka comic as a site of Finnish generational memory; Iku-Turso as a reference to Finnish mythology and history; and travel between Finland and Estonia as a shared site of memory). The final analysis demonstrates that the sea in Roos's poetry is simultaneously a boundary and a connector, an environmental “archive” that carries both personal and collective histories, while the fluidity of languages reflects the same dynamic. The article's contribution lies in connecting the poetic function of multilingualism with analytical frameworks drawn from memory studies.

Aigi Heero (b. 1971), PhD, Tallinn University, School of Humanities, Associate Professor of German and Didactics; Researcher (Narva mnt 25, 10120 Tallinn), aheero@tlu.ee